

sine dubio infinita virtute ; virtus autem infinita naturam sequitur infinitam : igitur Christi caro natura est infinita. Quare vel duas jam erunt infinitæ naturæ, quod fieri nequit, vel quod solum restat, humana in divinam transeunte natura, et naturarum confusio, et totius mysterii labefactatio consequetur. En nobis quam facile hæresis hæresim parit, et eo tandem errando venitur, ut ipsa prima fidei fundamenta raditus evertantur.

Quid, quod portentosa ista Ubiquitas, Sacramentum ipsum, ut dicebam, tollit, pro quo asserendo fabricata est? Nam si in ipsa privata domo in pane, in vino, in pomis, in piscibus, in oleribus, in omni ciborum genere, in ipso aere quem attrahimus, Christi carnem vere sumimus, quid necesse est in Ecclesiam convenire? quid panem frangere, et vinum miscere? quid verba illa sacra pronuntiare? Quid habet sacra cena præ vulgari prandio? Quid panis Eucharistiae præ pane pistoris? quid altare præ mensa?

Atque ut magis adhuc Lutheranorum sapientiam admiremini, novum hoc monstrum intra paucos annos, in una eademque Provincia, iisdem auctoribus Lutheranis produxit, perit, revixit; siquidem ab ipso Luthero, ut ex multis ejus testimoniosis Brentiis probat, excogitat in eodem regnante Luthero feliciter in Saxonia floruit. Luthero deinde mortuo, ac rerum potiente Melanchthon, paulatim languescere ac deficere coepit; donec tandem in ipsa Saxonia in Dresdensi Lutheranorum Concilio, quod ante annos tredecim habitum est, publico decreto damnatum, explosum, exterminatum est: sed his proximis annis Melanchthonico everso imperio, atque imperante in Saxonia Schmidelino, rursus ab inferis revocata, et in suam sedem restituta magno cum honore Ubiquitas est. Ista videlicet est constantia fidei Lutheranæ, ut nunc sacrosanta fidei dogmata esse debeant, quæ ante annos tredecim pestilentissimæ hæreses erant.

Sed finis sit; nolo enim in ejusmodi nugis percensendis orationem ponere longorem. Quæ tamen, si ut vere sunt, sie ab omnibus hominibus haberentur pro nugis, labore nos atque negotio magno levarent. Sed quoniam tanta est Satana versutia, tanta hæreticorum fallacia, tanta populorum ad res novas propensio, ut permultis jam, non inquam hominibus, sed populis, Provinciis, Regnis, cum summa Ecclesiæ Catholicae jactura, et honoris Dei, Christique meritorum obscuratione persuasæ sint; idcirco nobis totis viribus emitendum est, ut in hac ipsa studia, ita diligenter incumbamus, ut aliquando hæreticorum fraudes detegere, Christi gloriam amplificare. Ecclesiam propagare, damna resarcire, Satanam confundere Christo duce, et adjutore valeamus.

CONTROVERSIARUM

DE SACRAMENTIS IN GENERE

LIBER PRIMUS

QUI EST DE NATURA, ET CAUSIS SACRAMENTI.

De Sacramentis bipartita Disputatio est. Primum enim generatim de omnibus. Deinde seorsim de singulis explicandum erit. Ac generalis quidem Disputatio duo habebit quasi prolegomena. Unum de erroribus circa Sacraenta. Alterum de mendaciis, et calumnias recentium hæreticorum. Deinde sex continebit principales controversias. Unam de nomine, et significacione Sacramenti. Alteram de natura, et definitione. Tertiam de causis tum intrinsecis, tum extrinsecis. Quartam de effectibus, id est, gratia, et charactere. Quintam de numero. Sextam de cærenomis.

Scripserunt de hoc arguento plurimi, sed præcipui inter hæreticos mihi videntur Lutherus in lib. de captivis. Babylonica, et in assertione articulorum; Philippus in locis, et in Apologia Confessionis Augustanae; Joannes Calvinus lib. IV Institut. cap. 44. et seq. Martinus Kemnitius Tom. II Examinis Concil. Trid.

Ex nostris præter Scholasticos in IV Sententiarum Thomas Waldensis Tom. II. toto; Gulielmus Parisiensis in lib. de Sacraementis; Joannes Eckius in homiliis de Sacraementis; Joannes Roffensis in refutatione articulorum Lutheri; Hosius Cardinalis in Confessione Polonica; Ruardus Tapper in explicatione articulorum Lovaniensium; Jodocus Tiletanus in refutatione examinis Kemnitii; Gulielmus Alanus in lib. de Sacraementis in genere; Gulielmus Lindanus in Panoplia lib. IV; Petrus Soto, de Institut. Sacerdotum.

Theodoreto) omnia alla signa sensibilia, et corporalia, ac solum in cognitione ejus quod est, veram redemptionem constituebant.

Huc etiam pertinet error Fraticellorum, seu Beguinorum, qui Sacraenta Ecclesiastica despiciabant, ut testatur Joannes Papa XXII, in Extravaganti, sancta Romana, de religiosis domibus.

Huc denique pertinent Pauliciani, qui teste Euthymio in II. part. Panoplia, tit. 21. tollebant de medio omnem Sacraementorum materiam; aquam, vinum, panem, oleum, et solum verbis quibusdam loco Sacraementorum utebantur: ut, exempli gratia, Baptismum esse dicebant illa verba: « Ego sum aqua viva. »

Secunda hæresis est eorum, qui Sacraenta omnia non quidem execrabantur, nec

CAPUT I.

De erroribus.

Antiqui errores de Sacraementis ad quatuor capita revocari possunt. Primum enim quidam omnia Sacraenta de medio tollere conatisunt. II fuerunt quos Epiphanius, heresi 40, Archonticos, Theodoreto lib. I. de hæreticorum fabulis, cum Archonticos, tum etiam Ascodritios, seu Ascodrupitas appellant. Isti enim auctore quodam Petro Anachoreta Syro, Baptismum et Eucharistiam execrabantur, Epiphanio teste, necnon (ut addit

tollebant, sed virtute et efficientia spoliabant. Hi Messaliani, qui et Euchitæ ab oratione dicti sunt. Scribunt de hac heresi Epiphanius heresi 80. Augustinus heresi 37. et Theodoretus lib. IV. de hereticis fabulis, sed fusius et ex libris ipsorum decerpitis erroribus; Joan. Damascenus in lib. de hereticis, ubi testatur, dogma Messalianorum esse, peccata non purgari divinis Sacramentis, sed solis precibus, que ab ipsis recte funduntur. Itaque sine Baptismo, sine Eucharistia, sine Sacerdotum absolutione profitebantur, se statim suis precibus homines posse justificare: tametsi etiam Sacraenta illa admitterent.

Eadem fere heresim tribuit Guido in sua Summa Armenis, et quibusdam recentioribus Catharistis; si quidem eos negare dicimus, Sacraenta novæ legis gratiam conferre.

Tertia heresim eorum fuit, qui aliqua Sacraenta de medio tollebant. Multi enim Baptismum rejecerunt, ut illic quorū heresim Gaianam appellat Tertullianus initio libri de Baptismo: item Manichei, teste Augustino heresi 46. et Selenciani apud eundem Augustinum heresi 39. et alii, de quibus postea.

Rursus quidam rejecerant Sacraamentum Confirmationis, ut Novatiani, Theodoreste, lib. III. de fabulis hereticorum.

Alii Sacraumentum Eucharisticum nullum esse dixerunt. Scribit enim Petrus Cluniacensis in lib. contra Petrobrusianos, unum ex erroribus Petrobrusianorum fuisse, corpus Christi ex pane semel tantum factum esse, ea videlicet nocte, qua Dominus traditus est: deinceps autem nec factum esse, nec fieri posse. Scribit etiam Euthymius in Panoplia par. II, tit. 23. unum ex erroribus Bogomilum fuisse, Eucharistiam nihil esse aliud, quam Pater noster.

Alii Sacraumentum Penitentiae sustulerunt, ut Novatiani, teste Epiphanius heresi 39. et Augustino heresi 38. Alii Sacraumentum Ordinis nihil omnino esse dixerunt, ut quidam Taudeini sectatores, ut refert is, qui Sigeberti Chironicum supplevit, ad annum Christi 1124.

Alii Extremam unctionem detestati sunt; ut Albigenses, teste S. Antonio i. par. tit. XI, cap. 7, §. 5. Summa Theologica; et postea Flagellantes, teste Bernardo Lutzenburgensi in Catalogo hereticorum.

Alii denique Matrimonium sustulerunt, ut

Enecratitæ, teste Augustino heresi. 33. Manichei, eodem Augustino teste heresi. 46. et alii permuli.

Quarta heresim eorum fuit, qui certa Sacraenta non quidem tollebant, tamen non recte intelligebant, vel administrabant. In iis erant Marcelli a Marco quodam, velutissimi heretici, qui Baptismum conferendum esse dicebant, non in nomine Trinitatis, sed in nomine ignoti Patris, in veritate matre omnium; in Jesu, qui descendit in unitate, et redemptio, et potestatorem communione: ita refert Theodoretus lib. I. de fabulis hereticorum. Item Marcelli, qui secundo, et tertio homines baptizabant; ut Epiphanius refert heresi 42.

Sic etiam permuli circa Eucharistiam errarunt, volentes quidem Sacraenta esse, sed non confinere verum Domini corpus; ut quidam olim ipso fere tempore Apostolorum, ut referunt Ignatius in epistola ad Smyrnenses, et Theodoretus in tertio Dialogo, circa medium; ac deinde Berengarius, teste Lanfranco in lib. adversus Berengarium: postea Joannes Wicelius, teste Concilio Constantiensis sess. VIII.

Quidam circa Penitentiam errabant, etiam eam non tollerent, ut Andiani, qui confessiones andiebant, et a peccatis absolvant, sed penitentiam non injungebant, ut Theodoretus refert lib. IV. de fabulis hereticorum.

Quidam errabant circa Ordines, quos etiam feminis conferebant, ut Pepuræ, teste Epiphanius heresi 49.

Hæc generatim de erroribus veterum dicta sint. Similia nostro hoc saeculo vidimus. Nam in primis non defuerunt, qui omnia Sacraenta sensibilia, et corporalia contemnerent, qui certè novi Archontes nominari possent: id etiam de Swenckfeldianis testantur Fredericus Staphilius in lib. de concordia discipulorum Lutheri, et David Chytreus prefatione Commentariorum in Apocalypsim.

Lutherani cæteri, et Calvinistæ omnes, eti Sacraenta non tollunt omnia, omnia tamen virtute, et efficacia spoliant, ut olim faciebant Messaliani: ut enim illi orationi, ita isti fidei omnia tribuunt, Sacraenta autem plane nihil, nisi ut sint nuda signa, eaque non omnino necessaria. Si enim scribit Lutherus in assert. primi articuli: « Hæretica, sed usitata sententia est, Sacraenta novæ legis dare gratiam iis, qui non ponunt

obicem. Scriptura enim dicit: Justus ex fide sua vivet, non dicit, ex Sacraementis vivet. » Hæc ille. Neque ab hac sententia ullus, quod sciam, ex hereticis hujus temporis dissentit.

Rursus non defuerunt hoc tempore, qui tollant e medio aliqua Sacraenta, licet non omnia. Nam Swenckfeldianis exceptis, ceteri omnes duo Sacraenta recipiunt, Baptismum, et Eucharistiam; duo reiuncti, Confirmationem, et Extremam unctionem: Matrimonium recipient quidem, sed non pro Sacramento: de Penitentia, et Ordinatione inter se contendunt, ut postea explicabimur.

Denique non defuerunt etiam, qui certa Sacraenta recipient, sed erroribus admixtis. Nam Anabaptiste Sacraumentum Baptismi recipient, sed pro adultis, non pro infantibus. Zwingiani recipient Sacraumentum Eucharistie, sed corpus Dominicum esse negant. Lutherus Sacraumentum Absolutionis non negat, sed nec integrum confessionem, nec ullam satisfactionem requirit, aut admittit; nec verum ministrum Sacraementi hujus agnoscit, ut patet ex assertione articulorum, quind, sexi, septimi, octavi, noni, decimi. Denique ordinationem ministrorum omnes admitunt, sed nec agnoscunt verum ministrum, nec verum ritum hujus Sacraementi.

Ita videmus omnes quatuor hereticorum classes, que variis temporibus per 1500 annos Ecclesiam Catholicam vexaverunt, omnes simul hoc nostro saeculo contra eamdem Ecclesiam conspirasse. Sed quo duc de veteribus illis Catholica triumphavit: quandoquidem idem ille dux, nec vires amittere potest, et Ecclesia sua semper se ad futurum certa testificatione promisit.

De mendaciis, et calumniis adversariorum.

Necessario prorsus annotanda sunt mendacia præcipuorum hostium Ecclesie, quod hoc multum valeat ad auctoritatem detrahendam, ipso teste Lutheru, qui ita scripsit quondam in lib. contra Emserum: « Si semel deprehenderer, ita mentitus, falsus, et

crasse solidus, jam tota mea doctrina, et honor, et fides, et fidelitas finem pœnitentia habent: unusquisque me pro nequam, et infami nebulone, ut æquam est, habiturus es-set»: tum etiam, quod hoc ipsum vitium Catholicis tribuere impudentissimo mendacio Lutherus non erubuerit: Sic enim scribit in libro adversus Cochlaeum: « Sed ego plane hoc tribuo divinis Consilii, ut Papæ, et Papiste fere nullos habeant patronos, nisi, qui vel insigni inscrita, vel mendacis im-pudentibus semper suam auctoritatem traducant, ne quis amplius per abominationem Romanam decipiatur. » Et infra: « Plorandum certe sortem Papæ, quod sui nonni mendaciis proteci in arenam descendunt. » Hæc ille. Quæ verba in ipsum Lutherum ap-tissime convenient; ut enim Joannes Cochlaeus testatur in actis Lutheri Anni 23. nullus fere Catholicorum in Lutherum scripsit, qui eum multorum mendaciorum coarguerit; et quibus unus Dietembergius e duabus Lutheri libellis supra octingenta colligit mendacia. Denique nulla re magis nocent illi Ecclesia, quam cum suis mendacis persuadent populis, nos alter sentire, et docere, quam revera sentiamus et doceamus. Proinde res utilissima est, eorum mendacia detegere. Nos igitur solum de Sacraementis mendacia quedam crassiora breviter annotabimus.

Igitur Lutherus in libro de captivitate Babylonica, cap. 4. quod est de Eucharistia, Primo mentitur, cum ait: « Non moror Concilium Constantiense, cuius auctoritas si vallet, cur non valet et Basileensis, quod contra statuit, Bohemis licere utramque speciem sumere? Quod isti adulator ignorans adducit pro suo somnio. » Hæc ibi. Et sane quod Constantiense, et Basileense Concilium inter se pugnant, quantum ad Communioneum sub una specie, mendacium impudentissimum est. Idem enim omnino statuant Concilium Constantiense, sess. XIII. et Basileense, sess. XXX. nimur laicos non teneri divino jure ad utramque speciem sumendam, proinde servandam esse Ecclesie legem, vel consuetudinem; quibus decretis non repugnat, quod Basileense Concilium concesserit Bohemis utriusque speciei usum, modo fate-rentur id sibi concedi ab Ecclesia, non au-tem ad hoc teneri divino jure.

Secundo mentitur ibidem, cum ter, aut quater repetit, S. Thomam auctorem esse illius sententiae, quam omnes Catholici te-

nent, quod in Sacramento altaris, non sit substantia panis et vini, sed accidentia solum : quod est crassissimum mendacium. Nam Innocentius III, in Lateranensi Concilio, c. 1. (ut omittam testimonia antiquiora) hoc ipsum definit anno 1215, quo tempore Thomas nondum erat natus.

Tertio mentitur ibidem, cap. 2. quod est de Baptismo, cum ait loquens de Scholasticis : « Aserunt impii homines, non debere hominem esse certum de remissione peccatorum, seu gratia Sacramentorum : qua impietate orbem totum dementantur, non exprimeretur una uincula vera Theologiae, praecepsim in articulo de Trinitate, Incarnatione, Mediazione, et Sacramentis. »

Quinto mentitur, cum ibidem sic loquitur: « Et hinc impulsi sunt tantum tribuere Sacramenta nove legis, ut ea statuerent, prodesse etiam iis, qui in peccatis mortalibus sunt, nec requiri fidem, aut gratiam, sed sufficere, non posuisse obicem, hoc est, actuale propositum denuo peccandi. » Et infra : « Prodesse dicunt ea etiam impii et increduli, modo non ponant obicem, quasi ipsa incredulitas non sit omnium obstinatissimus, et hostilissimus obec gratiae. » Hæc illa. Quam sententiam sepe repetunt tum ipse, tum etiam filii, et sectatores ejus; nec solum veri Lutherani, sed etiam Calvinus iisdem verbis utitur in Antidotis sess. VII, can. 5 et 6. Ubi tria nobis tribuunt. Unum quod dicamus, Sacraenta prodesse iis, qui sunt in peccato mortali : quod quidem verissimum est, modo peccatores penitentiam agere velint; nam Baptismus, et Absolutio ad hoc sunt instituta, ut peccata remittant. Et certe mirum est, hoe nobis tamquam errore tribui a Lutheranis, cum ipsi velint omnia Sacraenta habere promissionem reconciliationis, ac remissionis peccatorum : de qua re infra dicemus. Si vero loquantur de peccatoribus impenitentibus, est merum mendacium, quod Catholicici dicant, Sacraenta prodesse peccatoribus : omnes enim Catholicici requirunt penitentiam, tamquam dispositionem ad gratiam recipiendam.

Deinde nobis tribuunt, quod dieamus non requiri gratiam ad hoc, ut nobis possint Sacraenta: quod quidem mendacium est manifestum. Nam si per gratiam intelligent favorem Dei, ut ipsis ordinarie intelligent, omnes Catholicici dicunt, justificationem a peccatis dari in Sacraentis ex gratia Dei, et merito Christi, non ob merita accidentia. Si vero per gratiam intelligent inherenterem qua-

stram fidem prorsus intacta relinquunt, » Mendacium est apertissimum; nam de fide suscipientis Sacraenta, et recto usu multa disputat Magister, lib. IV, distin. 4 et 9. et Scholastici ibidem. Verius de Magistro scriptis Franciscus Stancarus in lib. de Trinitate, et Mediatore : « Ego, inquit, judico unum Petrum Lombardum pluris esse, quam continent Lutheros, ducentos Melanchthones, trecentos Bullingeros, quadringentes Petros Martyres, et quingentes Calvinos : qui omnes si in mortorio contundenterent, non exprimeretur una uincula vera Theologiae, praecepsim in articulo de Trinitate, Incarnatione, Mediazione, et Sacramentis. »

Quinto mentitur, cum ibidem sic loquitur: « Et hinc impulsi sunt tantum tribuere Sacraenta nove legis, ut ea statuerent, prodesse etiam iis, qui in peccatis mortalibus sunt, nec requiri fidem, aut gratiam, sed sufficere, non posuisse obicem, hoc est, actuale propositum denuo peccandi. » Et infra : « Prodesse dicunt ea etiam impii et increduli, modo non ponant obicem, quasi ipsa incredulitas non sit omnium obstinatissimus, et hostilissimus obec gratiae. » Hæc illa. Quam sententiam sepe repetunt tum ipse, tum etiam filii, et sectatores ejus; nec solum veri Lutherani, sed etiam Calvinus iisdem verbis utitur in Antidotis sess. VII, can. 5 et 6. Ubi tria nobis tribuunt. Unum quod dicamus, Sacraenta prodesse iis, qui sunt in peccato mortali : quod quidem verissimum est, modo peccatores penitentiam agere velint; nam Baptismus, et Absolutio ad hoc sunt instituta, ut peccata remittant. Et certe mirum est, hoe nobis tamquam errore tribui a Lutheranis, cum ipsi velint omnia Sacraenta habere promissionem reconciliationis, ac remissionis peccatorum : de qua re infra dicemus. Si vero loquentur de peccatoribus impenitentibus, est merum mendacium, quod Catholicici dicant, Sacraenta prodesse peccatoribus : omnes enim Catholicici requirunt penitentiam, tamquam

dispositionem ad gratiam recipiendam.

litatem, qua formaliter justificamur; Fatum hanc non requiri ante perceptionem aliorum Sacraentorum, ut Baptismi, et Penitentiae, quod etiam ipsi fateri coguntur, qui volunt Sacraenta habere promissionem remissionis peccatorum : tamen hanc ipsam dicimus infundi in ipsa perceptione Sacraenti; proinde mera calunnia, et mendacium est, quod Catholicici non requirant gratiam, ut Sacraenta prosint.

Tertio nobis tribuunt, quod dicamus non requiri fidem, et quod incredulitatem non habeamus pro obice impedito Sacramentum : in quo etiam apertissime mentiuntur. Nam vel loquuntur de substantia Sacraentis, et de fructu Sacraenti : si de substantia, nec nos, nec ipsi, requirimus fidem. Nam omnes Catholicici docent cum S. Augustino lib. IV, de Baptismo, cap. 12, verum esse Baptismum, quem sine vera fide heretici recipiunt. Et idem docet Lutherus in homiliis de Baptismo, et in lib. contra rebaptizantes; neconon etiam Calvinus lib. IV Instit. cap. 14, §. 16. Si vero loquuntur de fructu Sacraentis, falsum est Catholicicos non habere pro obice incredulitatem : omnes enim Catholicici requirunt necessario in adultis actualem fidem, et sine ea dicunt neminem justificari. Vide Magistrum lib. IV, dist. 4. et S. Thomam III. par. qu. LXVIII, art. 8. Item Jus Canonicum, quod Lutherus combussit, de consecrat. dist. 4. per multos canones.

Octavo mentitur in homili. ult. de Baptismo, ubi sic ait : « Huc impietatis ventum est, ut sali et aquæ contra verbum, et mandatum sacraæ, tantumdem virtutis et energie tribuerint, quantum venerabili Baptismi Sacraento. » Hic sunt duo mendacia. Unum, quod nos contra Dei mandatum, et verbum consecremus salem et aquam; nullum enim verbum, seu mandatum exstat, quo id prohibeat. Quid, quod ipse idem Lutherus lib. de captivit. Babylon. cap. de extrema unctione, contrarium docet? Sic enim ait : « Igitur, inquit, hoc Uncionis extreme nostrum Sacramentum non damno, sed hoc esse, quod ab Apostolo Jacobo prescribitur, constanter nego, cum nec forma, nec usus, nec virtus, nec finis ejus cum nostro consentiat. Numerabimus tamen ipsum inter ea Sacraenta, que nos constituumus, ut sunt salis et aquæ consecratio, et aspersio : ne-

re : tum etiam quia infantes sicut peccaverunt aliena voluntate, et sunt aversi a Deo habitualiter, ita salis est, si credant aliena voluntate, et convertantur habitualiter per infusionem fidei, spei, et charitatis. Unde Philippus in locis anni 41. c. de uso Sacraentorum dicit, de adultis solum esse intelligendum, quod oporteat eos acta credere.

Sexto mentitur in assertione primi articuli, ubi Scotum facit auctorem illius sententie, quod Sacraenta conferant gratiam non potenti obicem : quam sententiam ipse hareticam vocat. Sed mentitur apertissime. Nam Innocentius III idem docerat, cap. Majores, de Baptismo, et eius effectu; longo tempore antequam Scotum nasceretur : necnon S. Augustinus in epist. 23. ad Bonifacium, ubi postea quanta dixerat, parvulus prodesse Baptismum etiamsi acta non credant; ita loquitur : « Hoc qui non credit, et fieri non possit arbitrari, profecto infidelis est, etiam si habeat fideli Sacramentum : et longe melior est ille parvulus, qui etiam fidei nondum habeat in cogitatione, non tamen ei obicem contraria cogitationis opponit; unde Sacramentum ejus fideliter percipit. »

Septimo mentitur ibidem, cum ait, Scotistas non requiriere in uso Sacraentis fidem, nec bonum propositum, seu bonum motum cordis. Quod mendacium refellit Roffensis ex ipsis verbis Scotti, qui in IV, dist. 4. que. 2. disertis verbis docet, requiri fidem et contritionem, seu attritionem. Vide etiam q. 5. in principio, et in responsione ad ultimum; item. dist. 17, quest. 4.

Octavo mentitur in homili. ult. de Baptismo, ubi sic ait : « Huc impietatis ventum est, ut sali et aquæ contra verbum, et mandatum sacraæ, tantumdem virtutis et energie tribuerint, quantum venerabili Baptismi Sacraento. » Hic sunt duo mendacia. Unum, quod nos contra Dei mandatum, et verbum consecremus salem et aquam; nullum enim verbum, seu mandatum exstat, quo id prohibeat.

Ceterum si candide agendum sit, distinguenda sunt questiones. Aliud enim est querere, an in Sacraentis requiratur vera fides, aliud autem, quænam sit vera fides. Et quidem in priore questione convenimus, in posteriore dissidimus.

Porro de infantibus non potest esse quæstio, tum quia ipsi nec ponunt, nec possunt ponere obicem incredulitatis : incredulitas enim non est non credere, sed nolle crede-

que enim negare possumus, creaturam quamlibet per verbum Dei, et orationem sanctificari, quod Apostolus Paulus nos docet. » Hæc ille.

Alterum mendacium est, quod eamdem vim tribuamus aquæ benedictæ, et Baptismo: id enim nullus unquam Catholicorum docuit: aliqui non septem Sacra menta, sed multo plura faceremus. Hæc pauca ex Luthero sufficient.

CAPUT III.

Mendacia Philippi.

Primo in ipsa Confessione art. 13. damnat Scholasticos, quod non doceant requiri fidem in usu Sacramentorum, Sed fusi, et clarus exposuit mentem suam in Apologia ejusdem articuli, ubi sic ait: « Hic damnamus totum populum Scholasticorum Doctorum, qui docent, quod Sacra menta non ponenti obicem, conferant gratiam ex opere operato, sine bono motu utentis. Hæc simpliciter Judaica opinio est, sentire, quod per cærimoniam justificemur, sine bono motu cordis, hoc est, sine fide; et tamen hæc impia, et superstitiosa opinio, magna auctoritate docetur in toto regno Pontificio. » Hæc illa.

Hoc mendacium est longe impudentius mendacii Lutheri. Nam Luthers non accusabat omnes, sed Scotistas tantum, Philippus autem totum populum Scholasticorum damnat: immo etiam totum regnum Pontificium. Esse autem mendacium apertissimum, tam est manifestum, ut probatione non egat. Nam, ut supra diximus, omnes Scholasticum cum Magistro lib. IV, distinct. 4. requirunt actualiæ fidem, que sine motu cordis esse non potest: et ipse idem Philippus in Apologia articuli de Pœnitentia, dicit, Catholicos requirere contritionem vel attritionem. Et quid est contrito, vel attrito, nisi motus cordis.

Secundo in ipsa etiam Confessione Augustana in articulo de Missa: « Falso, inquit, accusant Ecclesiæ nostræ, quod Missam aboleant: retinetur enim Missa apud nos, et summa reverentia celebratur. »

Hoc esse mendacium, probare possumus ex articulis Smalchaldieis, qui non minoris

sunt auctoritatis apud Lutheranos, quam ipsa Confessio: unde etiam simul cum ipsa Confessione ponuntur in libro Concordie. In illis igitur articulis sic legimus: « Cæterum Draconis cauda ista (Missam intelligo) peperit multiplices abominationes, et idolatrias. » Et paulo ante: « Abroganda merito Missa est. » Hæc illi. Si igitur Missa, ut cauda Draconis abroganda est, cur eam non abrogarunt? Aut, si abrogarunt, cur queruntur accusari se, quod Missam aboleverint? Dicent fortasse se Mi-sam Papisticam abolevisse, Christianam autem refinere; nimis Sacra menti distributionem, et perceptionem: hoc enim Philippus vocal Missam in Apologia. At non accusantur a nobis Lutherani, quod istam Missam, id est, Communione abolerent, sed veram Missam, id est, oblationem, et totum Canonem sustulerint. Itaque si per Missam intelligent, Communione, mendacium est, quod accusentur: si autem intelligent oblationem, mendacium est, quod falso accusentur.

Tertio mentitur in eodem articulo: « Veteres, inquit, ante Gregorium non faciunt mentionem privatæ Missæ. » Idem repeat in Apologia ejusdem articoli.

Sed si per Missam privatam intelligat Missam, que dicatur nomine privata, aut que uni tantum pro sit, mentitur ejusmodi Missam copiissim post Gregorii etatem. Nulla enim est, nec fuit unquam Missa privata ad istum modum: omnis enim Missa publica est, cum celebretur a Sacerdote, ut est publicus minister, et pro communi, et publica utilitate totius Ecclesiæ. Sive per Missam privatam intelligat Missam, que ab uno Sacerdote dicatur sine distributione Eucharistie populo facta, mentitur ejusmodi Missas non fuisse ante Gregorii tempora. Nam Augustinus lib. XXII. de Civit. Dei cap. 8. meminit Missæ privatae: scribit enim unum ex suis presbyteris sacrificium corporis Domini obtulisse in domo rustica cuiusdam nobilis viri, que vexabat infestations malignorum spirituum, et continuo eam domum liberatam fuisse: « Perexit, inquit, unus obtulit ibi sacrificium corporis Christi, orans quantum potuit, ut cessaret illa vexatio, Deoque protinus miserante cessavit. » Hæc ille. Ille certe Augustinus, qui ducentis annis Gregorium præcessit, meminit Missa dicta ab uno, in loco privato, sine distributione Sacra menti populo facta; et que Deo gratissima fuerit, ut eventus probavit.

Quarto mentitur in eadem Confessione Augustana, in articulo de Confessione, ubi sic ait: « Antea immodecum extollebantur satisfactiones, fidei vero, et meriti Christi, ac justitiae fidei, nulla fibebat mentio. » Atque ita quidem loquitur in Confessione, in Apologia autem art. 41. ita rem exaggerat: « Nunc, inquit, de hac fide consequente remissionem peccatorum, nulla est syllaba in tanta mole Constitutionum, Glossarum, Summarum, Confessionalium; nequam ibi Christus legitur. » Et infra in Apolog. art. 43: « Exstant, inquit, immensi libri, immo bibliotheca totæ, nullam syllabam de Christo, de fide in Christum etc. »

Hæc tamen magna sunt mendacia, ut mirum sit, si ea tota Germania capere possit. Nullus enim est liber Catholicus, in quo de Sacramento nullo agatur, quin in eo sepe fides, et Christus nominetur. Certe S. Thomas, qui minime obscurus est auctor. III. par. quest. LXII. art. 3. dicit et probat, Sacra menta omnia vim habere ex meritis Christi, et ejusdem Christi merita per fidem nobis appeti.

CAPUT IV.

Mendacia Calvini.

Venio nunc ad Calvinum, qui lib. IV Institut. cap. 14. §. 14. sic ait: « Magno consensu Sophistica scholæ trididerunt, Sacra menta novæ legis justificare, et conferre gratiam, modo non ponamus obicem peccati mortalis. Quæ sententia dici non potest, quam sit exaltias, et pestilens, eoque magis, quod multis ante sæculis magna Ecclesiæ iactura in bona orbis parte obtulit. Plene certe dia bolica est; nam dum justitiam citra fidem pollicetur, animas in exitium præcipites agit. » Hoc est mendacium primum, quod citra fidem pollicetur justitiam in Sacra mentis: quod supra refutatum est. Interim observanda sunt, quæ Calvinus confitetur vera, nimisrum magnum consensum esse inter Catholicos, item multis sæculis doctrinam nostram viguisse, denique in bona orbis parte receptam, cum de ipsis òmnibus sint contraria: nimisrum nullus est inter eos consensus; doctrina recens, et hoc sæculo nata; et vix unam, aut alteram provinciam

occupavat: etsi enim multi sunt hoc tempore haereticæ, nulla tamen una haeresis admodum late patet.

Secundum mendacium est in eodem cap. §. 17: « Interim, inquit, illud tollitur figura tum, quo justificationis causa, virtusque Spiritus sancti elementis, seu vasculis, ac planis inclusitur. » Hoc vere figuratum est, quod nobis Calvinus affingit. Non enim Catholici dicunt, causam justificationis in Sacra mentis, ut in vasis includi, sed ipsa Sacra menta causas instrumentales justificationis faciunt. Sed nec virtutem Spiritus sancti, id est, vim illam, quam Deus tribuit Sacra mentis ad justificandum, illius Catholicus docet contineri in Sacra mentis, sicut in vasis; virtus enim illa est id, per quod Sacra mentum operatur. Sed forte Calvinus ex eo intendi ansam accepit, quod interdum Catholici gratiam in Sacra mentis, ut in vasis contineri dicunt. Grata enim effectus est Sacra mentum, proinde in Sacra mento continetur, ut quilibet alijs effectus in sua causa: omne autem quod continet, saltem metaphorice, vas dici potest. Adde quod potest etiam vas accipi pro instrumento: qua significatione eleganter David Psalm. VII. vocat sagittas, vase mortis; et Ezech. cap. IX. vocat arma, vase interitus, quia sagitta, cetera arma causa instrumentales sunt mortis. Neque id negari potest Calvinus, cum in Antidotio Concilii Tridentini sess. VII. can. 4. et 5. affirmat Sacra menta esse causas gratiæ conferenda instrumentales.

Tertium mendacium est in eodem cap. §. 26. ubi sic ait: « Quidquid de opere operato nugati sunt Sophiste, non modo falsum est, sed pugnat cum Sacra mentorum natura, quæ institut Deus, ut fideles vacui honorum omnium, et inopis, nihil præter mendicitatem eo adferant. Unde sequitur, ea recipiendo nihil istos agere, unde laudem mereantur, vel in hac actione, quæ eorum respectu mere passiva est, nullum illis posse opus adscribi. » Hoc mendacio testatur ignorantiam, vel malitiam suam Calvinus: non enim opus operatum vocant Theologi opus aliquod meritum ejus, qui Sacra mentum suscipit, vel ministrat, ut Calvinus dicit; id enim opus operantis appellamus. Quid autem sit opus operatum, infra suo loco dicemus. Illud hoc loco notasse sufficiat, opus operatum non pendere a bonitate ministri, meritum autem pendere.

Quartum est mendacium, cap. 17. §. 43,

ubi dicit in Sacramento Eucharistiae primum, qui azymo pane uti coepit, fuisse Alexandrum Romanum Pontificem : « Primus, inquit, azymo pane electus est : qua ratione, non video, nisi ut plebis oculos in novo spectaculo in admirationem traheret, magis quam ut animos proba religione institeret. » Hoc vero mendacium cum Evangelio aperite pugnat. Scribunt enim Matth. capite XXVI, Marc. XIV et Lucas XXII. Dominum coenam fecisse primo die azymorum, proinde non Alexander Papa, sed Christus primus fuit, qui azymo pane in Sacramento usus est.

Quintum est cap. 19. §. 42, ubi sic ait : « Veteres dum proprie loquuntur, nusquam plura duobus Sacramentis recensent. » Refellit hoc mendacium S. Cyprianus (ut nunc ceteros omittant) qui lib. II. epist. 1. non solum Baptismum et Eucharistiam, sed etiam Confirmationem vult esse proprie Sacramentum. Nam de Confirmatione sic loquitur : « Tunc plene sanctificari, et esse filii Dei possunt, si Sacramento utroque nascantur. » Et S. Augustinus lib. II. contra litteras Petilianian. cap. 104 : « Sacramentum Chrysostomatis, inquit, in genere visibilium signorum, sacro sanctum est, sicut ipse Baptismus. »

Sextum est ibidem, ubi Calvinus addit de ipsa Confirmatione : « De manu impositione loquuntur veteres, sed ad Sacramentum vocant? Augustinus aperte affirmit, nihil aliud esse, quam orationem. » Refellunt hoc idem auctores verbis citatis.

Septimum est in eodem cap. 19. §. 34, ubi sic ait : « Matrimonium, ut a Deo institutum, fatentur omnes, ita pro Sacramento datum, nemo usque ad Gregorii tempora viserat. » Atqui S. Augustinus, qui 200 fere annis S. Gregorio vetustior fuit, lib. de bono conjugali, cap. 18. sic ait : « In nostrarum nuptiis plus valet sanctificare Sacramenti, quam fecunditas uteri. » Et lib. I. de nuptiis, et concupiscentia, cap. 10. ter Matrimonium Sacramentis annumerat : ut etiam alibi passim.

Octavum est in Antidoto Concilii, sess. VII, can. 13, ubi sic ait : « Conqueruntur, vel saltem gemunt, omnes pli, pluris in Baptismo fieri Chrisma, cereum, salis saporem, sputum denique, quam aquae lavacrum, quo tota constat Baptismi perfectio. » Idem re-

petit in lib. de formula ministrandi Sacra-menta. Hic Calvinus Lutherum mentiendo superare studuit. Ille enim (ut supra notavimus in ultimo mendacio) solum dicebat, nos sequare has ceremonias Baptismo ; iste autem dicit, nos anteponere. Sed uterque mentitur. Nam Catholici adeo non anteponunt, vel aequaliter ista Baptismo, ut dicant esse preparationes ad Baptismum ; item accidentales ceremonias, si conferantur cum ipsa ablutione, in qua consistit substantia Baptismi. Denique fatentur omnes Catholicoi, simplicem Baptismum sine cereo, sine sale, sine oleo, aliquis rebus sufficiere ad justificationem : res autem illas omnes non sufficiunt. Vide Magistrum, et Doctores ceteros in IV. dist. 6.

CAPUT V.

Mendacia Kemnitii.

Martinus Kemnitius multa repetit ex mendaciis Lutheri, et Calvini ; multa etiam adit propria. Sed quia longum esset omnia referre, solum pauca quedam annotabo ex principio 2. par. Exam. ubi agit de Sacramentis in genere.

Primo igitur in Examine edito anno 1560, in octavo, pag. 14. sic mentitur : « Quomodo per Matrimonium, quod Siricius Pontifex definit, esse secundum carnem vivere, quod Deo placere non possit ; quomodo, inquam, justitia fidei per Matrimonium, vel incepit, vel augetur, vel reparatur juxta ipsum Sacramentum descriptionem in decreto positam. » Desumptum est hoc mendacium ex epist. I. Siricii, cap. 7. ubi sanctus ille Pontifex probare volens, debere Sacerdotes continere se etiam ab uxore, assumit pro argumento illa verba Rom. VIII : *Qui in carne sunt, Deo placere non possunt* (1). Hinc igitur deducit Kemnitius, Matrimonium, auctore Siricio, nihil esse aliud, quam vitam secundum carnem, quem Deo placere non possit.

Sed debuit Kemnitius advertere, Siricium non loqui de coniugio justo, et legitimo, sed de coniugio Sacerdotum, quod illegitimum est, et solo nomine coniugium, re autem ipsa

(1) Rom. VIII, 8.

sacrilega impudicitia. Nam in eadem epist. cap. 4. jam ante dixerat, legitimas nuptias in Ecclesia per sacerdotem benefici : et certe non voluit dicere benefici in Ecclesia vitam secundum carnem, qua Deo placere non potest. Itaque legitimi conjuges possunt ita vivere, ut placeant Deo, et dicantur non esse in carne, sed in spiritu, sicut uxore sua legitime legitime utantur : at Sacerdotibus, quibus nuptiae interdictae sunt, non possunt uxores ducere, aut illis uti, quin Deo displicant, et secundum carnem vivant : et hoc est, quod verissime scriptis Siricius.

Secundo mentitur pag. 39, ubi loquens de Ordinis et Matrimonii Sacramentis, sic ait : « Et si Richardus disputat etiam per istos ritus conferri gratiam gratum facientem : reliqui tamen agnoscunt hoc subsistere non posse. » Hoc mendacium impudentissimum est, cum omnes fere Theologi idem dicant, quod Richardus dicit. Sufficiet hoc loco testimonium S. Thomae, qui III. par. qu. LXV. art. 4. docet, et probat, sepius esse novae legis Sacramenta ; et in responsione ad ultimum sic ait : « In quolibet Sacramento nova legis gratia infunditur. »

Tertio mentitur pag. 40, ubi querens de aqua benedicta, rosa benedicta, ense benedicto, et similibus rebus, cur non sint sacramenta, sic ait : « Aliiquid quidem respondent Scholastici, alius alius, sed tamen nec seipso expedient, nec lectoribus satisfaciunt, nisi quod Gabrieli ingenuitas probatur, qui dicit aquam benedictam non esse Sacramentum, quia desit divina institutione. »

Duo sunt hic mendacia. Unum quod Scholastici nullum laborent, ut ostendant, cur aqua, et rosa, et similia, cum in Ecclesia benedicuntur, non sint Sacramenta. At Scholastici adeo leviter hoc expedient, ut multi ne attingant quidem, ut per se notum, alii obiter tantum explicent. Nihil enim horum est signum efficax gratie justificantis, quod est praecipuum in omnibus Sacramentis.

Alterum est mendacium, Gabrielem ingenue confiteri, nihil deesse aquae benedicta, quomodo sit Sacramentum, nisi divinam institutionem. Est, inquit, hoc verissimum mendacium, quia Gabriel in IV. dist. I. quest. I. art. 4. ubi de hac re agit, dicit quidem, aquam benedictam non esse a Deo institutam, sed ab Ecclesia, et ideo non esse Sacramentum, sed non dicit, nihil aliud ei deesse, nisi divinam institutionem, immo aperte indicat, alia etiam multa ei deesse.

Nam non disputat eo loco proprie de aqua benedicta, sed explicat definitionem Sacramenti : et quia dixerat, ad Sacra-menta requiri divinam institutionem, inde deducit a Sacramenti definitione excludi aquam benedictam, lotionem balnei, et omnia signa naturalia. Quocirca sicut non licet colligere ex hac eius disputatione nihil deesse ad lotionem balnei, quominus sit Sacramentum, nisi divinam institutionem, ita non licet colligere, nihil deesse ad aquam benedictam, nisi divinam institutionem, quominus sit Sacramentum.

Quarto mentitur pag. 94. et 95, ubi tot sunt fere mendacia, quot verba : « Quidam, inquit, ut Alensis, Thomas, Durandus etc. senserunt ipsis externis Sacramentorum elementis per verbum conferri quandam virtutem supernaturalem. » At non videtur legesse hos auctores : Siquidem Durandus contrarium docet, et S. Thomam oppugnat in IV. dist. 1. quest. 4.

Quinto mentitur ibidem, cum ait : « Ad-ductum autem, ut ostendant, nec se, nec alios, quod dicunt, intelligere, esse ens incompletum (vix inditam Sacramentis) quod per se non sit in aliquo ex decem praedicamentis. » Sed Kemnitius non intelligere quid Scholastici dicant, facile credi potest. Illos autem ipsos non intelligere motionem, hanc enim plerique vocant vim Sacramentis inditam, esse ens incompletum, quod per se in nullo praedicamento sit; mendacium est manifestum. Non enim ulla est vel medicocriter peritus Physice, aut etiam solius Logice, quin sciat motum esse ens incompletum, et ad nullum praedicamentum per se pertinere.

Sexto mentitur ibidem, cum ait : Cyprianum existimasse, Baptismum esse inutilium, qui conferebatur ab hereticis et malis ministris. Nam Cyprianus ubique distinguuit malos ministros Catholicos ab hereticis et malos quidem affirmat utiliter baptizare, hereticos autem inutiliter. Male igitur Kemnitius conjungit ex sententia Cypriani, quos Cyprianus ipse disjungit. Vide Augustinum explicantem Cypriani sententiam, lib. IV de Baptismo, cap. 10. et lib. VI, cap. 12. et ipsum Cyprianum in epistolis ad Jubananum, ad Pompejum, ad Stephanum, et ad Quirinum.

Septimo mentitur pag. 95, cum sic ait : « Illa vero opinio, quod in ipsis Sacra-mentorum elementis gratia essentialiter conseruat, sicut medicina in pixide, ita ut vir-

tus Sacramentorum sit vel essentia, vel qualitas hærens in corporalibus Sacramentorum elementis, etiam inter Scolasticos scriptores, non fuit omnibus probata, ut Bonaventura, Richardo etc. » Hic sat prudius suam imperitiam Kemnitius, et simul audaciam, cum ea reprehendit, quæ non intelligit. Nam in primis confundit gratiam cum virtute Sacramentorum, cum tamen sint res diversissimæ. Gratia enim est effectus Sacramenti, virtus autem id, per quod Sacramentum operatur. Quocirca gratiam contingeri in Sacramentis nullum Catholicus negat, virtutem autem illam physicam non omnes admittunt. Deinde gratiam essentialiter, id est, ipsam essentialiam gratiae hærente in Sacramentis, ut medicinam in pixide, nullum etiam Catholicorum dicit: Fatemur enim omnes, gratiam hærente in anima, non in Sacramentis. Ponunt tamen, ut supra diximus, eam in Sacramento, ut in vase, metaphorice accipiendo nomen vasis, quomodo dicuntur tela vasa mortis, quia in eis mors continetur, ut effectus in causa.

Octavo mentitur ibidem, cum ait: « Fuerunt etiam, qui virtutem Sacramentorum in ipso opere, quo Sacramenta vel celebrantur, vel suscipiuntur, constituerunt: ita ut Sacramenta dicerentur conferre gratiam ex dignitate et merito operis, quod exercet vel is, qui celebra, vel qui suscipit. » Hoc etiam mendacium testis est imperitius Kemnitianæ, quamquam non est ejus proprium, sed a Calvinio illud accepit. Vide supra in tertio Calvini mendacio. Plurima sunt alia in Kemniti, hæc enim solum ex initio libri deceptio sunt.

CAPUT VI.

Mendacia Tilemanni Heshusii.

Tilemannus Heshusius, qui se Episcopum Sambensem vocat, librum scripsit de sexcentis erroribus Pontificiorum; qui liber non habet vel unam micam salis: colligit enim errores tam inconsiderate, ut vel sint mera mendacia, vel contradictorio eorum sint hæreses apud omnes Lutheranos.

Ac ut solum, causa exempli, discutiamus locum 15, qui est de Sacramentis, tertius error, quem notat, est desumptus ex Cate-

chismo Romano in hæc verba: « Virtutem, quæ ex passione Christi manat, hoc est, gratiam, quam ille nobis in aera crucis meruit, per Sacramenta, quasi per alium quamdam in nos ipsum derivare oportet. » Hæc ille. Ubi primum corrupti verba Catechismi Romani; siquidem ex alveo, quæ vox est in Catechismo, iste fecit aluum, ut sordidam et ridiculam faceret Catechismi sententiam. Deinde sententia Catechismi non potest damnari, quin damnentur etiam omnes Lutherani. Sume enim sententiam contradicenteum, quæ sine dubio hæc erit: Christus in cruce non meruit nobis gratiam, vel si meruit, ea tamen non derivavit ad nos per Sacramenta, quasi per alveum. At certe hanc sententiam Lutherani omnes damnant, quippe qui volunt gratiam ex Christi passione nobis per verba et Sacramenta offerri et applicari. Neque refert quod ipsi non nominant alveum: nam nominant instrumentalem causam, quod est longe amplius, quam alveus. Vide Kemnitium in 2. par. Examinis, pag. 97. et Calvinum in Antidoto Concilii, sess. VII, can. 4.

Quintus error apud Tilemannum est, quod Sacramenta veteris legis non impresserint characterem, qui est signum spirituale. Sume igitur contradicenteum, nimur, Sacramenta veteris legis imprimebant characterem spiritualem; et quere si vel ab uno ex Lutheranis approbetur. Lutherani enim non anteponunt usquam, licet fere aequaliter, Sacramenta legis veteris Sacramentis novæ legi; et tamen summo consensu negant, Sacramenta novæ legis imprimere characterem. Id quod negant etiam ipse Heshusius ibidem in errore.

Nonus error est, quod non requiratur bonus motus interior in suscipiente Sacramentum. Hunc errorem tribuit Heshusius Gabrieli lib. IV. sent. dist. 4. quast. 3. Sed verba Gabrieli, quæ ipse citat, delegunt fraudem. Nam Gabriel non dicit non requiri motum interiorum, cum aperte requirat fidem et pénitentiam cum omnibus aliis Doctoribus, sed dicit cum Scoto, « non requiri motum interiorum, qui sit meritorius gratiae de congruo, vel de condigno. » Scoto enim, et Gabriel, et multi alii docent, motus quosdam interiores esse meritorios de congruo justificationis, sed addunt, quod si aliquando isti motus non sint tam perfecti, ut rebeatant de congruo, tamen sufficiere cum Sacramento ad justificationem.

CAPUT VI.

Decimus error est, quod Sacraenta veteris legis non contulerint gratiam, neque ex opere operato, neque ex opere operantis, seu per modum meriti, etiam si in fide et charitate fierent. Hæc ille. Sed accipi contradicenteum propositionem, et dic: Sacraenta veteris contulerunt gratiam ex opere operato, vel ex opere operantis, seu per modum meriti. Atqui hæc tota est hæretica omnibus Lutheranis. Nam omnes exercerantur, quod dicimus de opere operato; et multo magis, quod dicimus de opere operantis. Sacraenta enim gratiam conferre ex opere operantis, est gratiam conferre ex dignitate et merito operis; ipsi autem nullum agnoscunt opus dignum aut meritorium, sed omnia esse volunt peccata mortalia, atque in primis idem Heshusius in eodem lib. tit. de justificatione, de lege, de operibus.

Dicimusterius error est ex Concilio Tridentino desumptus, sess. VII. can. 13: « Dacent, inquit, sine externis Papistis ritibus nec veritatem, nec dignitatem, nec efficaciam Sacramentorum consistere. » Hæc ille. At hec impudentissima impostura est. Concilium enim nihil ejusmodi docet. Hæc enim sunt verba Concilii, quæ ibidem ponit Heshusius, ut nimur non solum sit, sed etiam habeat impostor: « Si quis dixerit receptos et approbatos Ecclesie Catholice ritus in solemni administratione Sacramentorum adhiberi consuetos, aut contemni, aut sine peccato a ministris pro libito omitti, aut in novos alios per quenquamque Ecclesiarum pastorem mutari posse, anathema sit. »

CONTROVERSIA PRIMA

DE NOMINE SACRAMENTI.

CAPUT VII.

Sitne utendum nomine Sacramenti.

De nomine Sacramenti due sunt controversiae hæreticorum, tum ipsum inter se, tum nobiscum. Una, sitne hoc nomen usurpandum. Altera, quid proprie significet haec vox Sacramentum.

Quod attinet ad priorem, Martinus Lutherus initio novæ sua predicationis visus est ab hoc nomine non parum abhorre. Nam in libro de captivit. Babylon. quem edidit anno 20. cap. de Matrimonio: « Non habet, inquit, universa Scriptura sancta hoc nomen Sacramentum, in ea significatio, qua noster usus, sed in contraria. Ubique enim significat non signum rei sacrae, sed rem sacram, secretam, et absconditam. » Deinde in libro de abroganda Missa, quem edidit anno 21: « Pia, inquit, et fidelis conscientia merito et digne pavere debet, ne hoc sacrificium appellat, aut credit, quod certissima est apud Deum, et in Scripturis non dici sacrificium; et hoc solum appetat sacrificium, quod constat a Deo vocari sacrificium. Quæ enim furentior est temeritas, quam sic os in cœlum ponere, ut hoc sacrificium et cultum Deiideas, quod ille non dicit sacrificium et cultum Dei? » Hæc ille. Cum igitur Lutherus affirmet, vocem Sacramentum non esse in Scriptura in eo sensu, quo Ecclesia utitur Sacramentis, et simul affirmet, furentem esse temeritatem uti nominibus in robus Dei significandis, quibus Deus ipse in Scriptura non utatur: certe colligitur non ei placuisse, ut hoc nomine uteretur.

Quocirca Melanchthon Lutherum secutus in locis communibus editis anno 21 et 22. caput, in quo agit de Sacramentis, inscribit de signis; et in medio eius capit. : « Quæ alii, inquit, Sacramenta, nos signa appellamus. » Quin etiam tanta erat cupidio istorum hominum omnia novandi, ut mallet Graeca vox, et Latinis prorsus inaudita dici *εποριδια*, id est, sigilla, quam Sacraenta.

Andreas item Carolstadius in lib. de imaginibus et Sacramentis, eundem Lutherum secutus, ex professo agit contra nomen Sacramenti.

Porro Zwinglius Pater Sacramentarius in lib. de vera et falsa religione, edita anno 25. dicit quidem se nolle tumultari ob hoc nomen, aperte tamen reprehendit. Sic enim habet in cap. de Sacramentis: « Vocem istam, Sacramentum, magnopere cuperem Germanis nunquam fuisse receptam. »

Sic etiam Calvinus lib. IV. Institut. cap. 14. §. 13. dicit se nolle contendere de nomine Sacramenti, et tamen non obscure reprehendit, dum ita loquitur: « Abunde licet Veteres, qui Sacramentorum nomen signis indiderunt, minime respexisse, quis fuisset verbi hujus usus Latinis Scriptori-

bū : sed novam hanc significationem pro suo commodo affinxisse, qua simpliciter sacra signa designarent. » Hæc ille.

Cæterum Lutherus cum vidisset Carolstadiū et Zwingliū, cum quibus inimicitiā ḡerabat, abhorre a voce Sacramenti, mutavat cito sententiam, et nomen Sacramenti approbare ceperit. Sic enim scribit in lib. contra cœlestes Prophetas par. 2 : « Dicit, inquit, Carolstadiū, Christum et Apostolos non appellasse cœnam Sacramentum, velle se habere nomen ex Bibliis : Deum impōnere suis creaturis nomina, nos qui homines sumus, non debere indere nomina rebus divinis. » Et infra : « Age animicida, tu et sp̄ritus peccati, fatemur quidem Deum non dixisse Sacramentum, nec præcepisse ut Sacramentum diceretur : sed hie nobis contra, ubi prohibuit Sacramentum dici? Quis ergo tibi dedit potestatem prohibendi quod Deus non prohibet? An non est verus animicida, qui se ponit loco Dei super nos, et auferit nostram libertatem? » Ac deinde assertit et probat, licet ut hoc nomine, imo et oportere uti. Quæ omnia non magis contra Carolstadiū pugnant et Zwingliū, quam contra ipsum Lutherum, a quo illi didicērant, ut ostendimus.

Luther autem sententiam mutante, mutarunt eliam ceteri Lutherani. Nam et in confessione Augustana recipiunt nomen Sacramenti : et Philippus in locis anno 36, inscribit caput de Sacramentis, quod antea inserpsert de signis. Brentius quoque in Confessione Wirtembergensi cap. de Sacramentis, idem nomen retinet. Ac demum Kemniutus in 2. par. Examini non procul ab initio, vocabulum hoc *τέμπεστος*, id est, non scriptum in divinis litteris esse dicit, et tamen retinendum et conservandum. Solum ergo controversia restat cum Sacramentariis, et cum priore sententia Lutheri.

Sed facile probare possumus, nomen hoc esse usurpandum et conservandum. Primo, quia reperitur in Scripturis. Sunt autem duo notanda antequam hanc rationem explicemus. Primo quidem Scripturas sacras non Latine, sed vel Hebraicæ, vel Graecæ, a Prophetis et Apostolis scriptas fuisse : proinde non esse demonstrandam ex Scripturis vocem Lafinam, Sacramentum, sed Graecam, quæ illi respondet, nimurum *μυστήριον*. Idem enim omnino est Latinis Sacramentum, quod

Græcis Mysterium. Neque in hoc ulla dissensio est : fatentur enim adversarii idem esse Sacramentum et Mysterium, et ideo utrumque vocabulum dicunt esse *τέμπεστος* in nostra significatione.

Secundo, aliter ex Scripturis probari posse nomen Sacramenti apud Catholicos, aliter apud haereticos. Nam apud Catholicos, qui fatentur Matrimonium esse Sacramentum proprie dictum, probamus nomen Sacramenti esse in Scripturis, non solum in genere, sed etiam in specie, id est, ut significat res illas septem, quas proprie Sacra menta vocamus. Ait enim Apostolus ad Eph. V : *Propter hoc relinquet homo patrem et sp̄itum peccati, fatemur quidem Deum non dixisse Sacramentum, nec præcepisse ut Sacramentum diceretur : sed hie nobis contra, ubi prohibuit Sacramentum dici?* (1) Ubi Apostolus Concilio Trident. teste, sess. XXIV, Sacramentum proprie dictum vocat Matrimonium, seu conjunctionem viri et feminæ; est enim ea conjunctio signum rei sacræ, et arcane, id est, conjunctionis Christi cum Ecclesia. Neque obstat, quod Paulus videatur loqui de conjugio Adami et Eve, quod quidem Sacramentum novæ legis non fuit. Nam Paulus etsi allegat verba Adami, tamen ea accommodat ad conjugia sui temporis : omni enim conjugio convenit quod Adam dixit : *Eruunt duo in carne una.* Unde non ait Paulus, Sacramentum hoc magnum fuit, sed Sacramentum hoc magnum est, nimurum posteaquam a Christo addita est illi promissio gratiæ.

Aud haereticos autem, qui Matrimonium non admittunt esse Sacramentum proprie dictum, non possumus probare ex Scripturis nomen Sacramenti ; ut est nomen specificum, et proprium nostrorum Sacramentorum. Nusquam enim in Scriptura Baptismus, aut Eucharistia, aut Pœnitentia, aut Ordo, aut etiam Confirmatio, aut Uncio, Mysterium vel Sacramentum appellatur. Possumus tamen ex Scripturis ostendere nomen Sacramenti, ut est nomen genericum et commune ad nostra septem Sacramenta, et alias res quasdam ; nimurum ut significat signum rei sacræ, vel arcane : quod quidem satis est, ut possumus hoc nomine uti etiam testimonio Scripturarum. Nomen enim genericum vere convenit rei, licet non soli illi conveniat.

(1) Eph. V, 31 et 32.

Id igitur nomen in Scripturis haberi contra Lutherum demonstramus ex Daniele cap. II, ubi sepissime vocatur Mysterium, vel Sacramentum statua Nabuchodonosor, quia erat signum rei latentis, id est, successionis quatuor regnum, et regni Christi post illa exoribit. Ex quo colligimus, vocabulum *τέμπεστος* Chaldaicum, non solum significare rem secretam, ut Isaï. XXIV : *Secretum meum mihi* (1). Sed etiam signum rei secrete, ut hoc loco Danieles ; quamquam etiam hoc loco non negaverimus, aliquando significare rem secretam. Nam interdum Scriptura vocat Mysterium ipsum somnium oblitum, et profide absconditum, et secretum : interdum ipsam statuo illius, que per somnum apparuerat, significatio nem, licet ut specificum, non sit scriptum.

Falsum igitur est, quod Lutherus dicebat, Sacramentum in universa Scriptura significare rem sacram secretam ; nusquam autem signum rei sacre, secrete. Nec minus falsum est, quod ibidem addidit, Catholicos ubique in Scriptura inveniunt nomen Sacramenti, ex eo fecisse signum : non enim ubique dicimus, Sacramenti nomine significari signum, sed solum quibusdam in locis, alii autem significare rem secretam, ut Tob. XII : *Sacramentum Regis abscondere bonum est.* Et Ephes. I : *Ut notum faceret nobis Sacramentum voluntatis sue* (2). Et I. Timoth. III. vocat incarnationem, magnum pietatis Sacramentum. Neque id ignorarunt Scholasti, quin potius omnes cum Magistro indicant has acceptiones varias Sacramenti secundum Scripturas. Vide in IV. dist. 4. et S. Thom. III. p. q. LX. art. 4.

Quod si Sacramentum dieatur a sacro, et initiando, quod placet Zwinglio : ut posset dicemus, habetur in Scriptura Testamenti veteris vox Hebreæ, nostra Latinæ voci respondens, nimurum בְּלִיא נָא *seu* בְּלִיא נָא, id est, ritus consecrationis, Exod. XXVIII, Levit. VIII, et alibi.

Secunda ratio sumit ex Patribus. Antiquissimi enim Patres hoc nomine usi sunt ad significandum Baptismum, Eucaristiam, et alia id genus sacra Symbola. Tertullianus vetustissimus Latinorum, lib. de prescripc. cap. 16 : *Ipsas quoque, inquit, res Sacramenta divinorum, in idolorum mysteriis dia bolus emulatur : tingit et ipse quosdam, signat in frontibus militis suos etc.* » Vide

(1) Isaï. XXIV, 16. — (2) Apoc. XVII, 5 et 7. — (3) II. Thessal. II, 7. — (4) Eph. V, 31 et 32. — (5) Tob. XII, 7; Eph. I, 9.

etiam lib. I. in Marcion. ante medium. S: Cyprianus lib. II. epist. 1. de Baptismo et Confirmatione dicit: « Si Sacramento utroque nascantur. » Lib. II. epist. 3. ad Cæciliū: « Quo et ipso, inquit, Sacramento (Eucharistie) populus noster ostenditur adunatus. » Et lib. IV. epist. 7. ad Magnum: « Neque enim sis in Sacramento salutari deictorum contagia, ut in lavacro carnali et seculari, sordes cutis, et corporis abluuntur. » Eadem utuntur voce Lactantius lib. IV. cap. 17. Hilarius in illud Psal. CXXI. *Et abundanter diligenteribus te* (1). Hieronymus in cap. LXIV. Ezech. et in cap. I. Malach. Augustinus in epist. 118. et lib. II. doct. Christ. cap. 3. et demum omnes posteriores.

Ex quibus Patrum sententiis colligimus, nomen hoc esse antiquissimum, et proinde retinendum, etiam si in Scripturis non haberetur: quonodo retinemus multa alia nomina, quæ non sunt in Scripturis, ut Tritianum, consubstantiale, personam etc. Periculosisima enim est, vocum novarum libertas in Ecclesia, cum paulatim ex novis vocibus, novæ etiam res oriantur cum unicuique licet in rebus divinis nomina fingere. Unde et B. Paulus prohibet profanas vocum novitates I Timoth. VI. et S. Augustinus lib. X. Civit. cap. 23: « Liberis, inquit, vocibus loquuntur Philosophi, nec in rebus ad intelligentem difficillimum offendent religiosarum aurium pertimescent: Nobis autem ad certam regulam loqui fas est, ne verborum licentia, etiam de rebus, que his significant, impian gignat opinionem. »

Rursus colligimus, tum ex Scripturis, tum ex Patribus citatis, Kemnitio falsa, et pugnantia de hoc nomine loqui. Nam pag. 28. sic ait: « Augustinus primus ferme cœpit vocabulum Sacramenti in hac quidem materia extendere, et latius usurpare, quam antiquitas fecerat. In epistola enim quinta ad Marcellinum de signis loquens inquit: « Que cum ad res divinas pertinent, Sacra menta appellantur. Ut igitur Augustino ali quid sit Sacramentum, satis est, si rei aliquis divine, vel sacre signum sit. » Hæc ille. At falsum esse primum Augustinum fuisse, qui extenderit hoc nomen ad alia sacra signa, quam ad Baptismum, et Eucharistiam, patet ex omnibus Scripturis citatis, et ex Tertulliano, Cypriano, ac Lactantio locis notatis: et præterea patet ex ipso Kemnitio,

qui paulo ante, id est, pagina 22, sic ait: « Coniunctio viri et uxoris in coniugio, est Sacramentum conjunctionis Christi, et Ecclesie ad Ephes. V. » Et infra: « Omnes figuræ, et allegorias significantes aliquid Patres vocant Sacramenta. Tertullianus lib. V. contra Marcionem vocat Sacramenta figurarum, et allegorias Sacramentorum, ubi de duobus Abraham filiis loquitur. Adversus Judæos vocat Sacramentum ligni, disputans de securi Elisei, et de ligno Adie. » Hæc ille. Qui viderit quam bene cohaerent, Augustinum autorem illius rei facere, quem apud Tertullianum, aliosque vetustos Patres, et apud ipsum Apostolum Paulum inventari.

Addé postremo, quod omnes lingue vulgares in Latina Ecclesia hoc nomen refine runt, ut Italica, Gallica, Hispanica, Germanica, et aliae; quod est argumentum semper fuisse hoc nomen Sacramentum, in Ecclesia, venerabile. Sed de hac prima Questione satis.

CAPUT VIII.

De etymologia, et notione Mysterii et Sacramenti.

Quia certum est prius in Ecclesia fuisse voces Hebraicas et Græcas, quam Latinam, Sacramentum, et Latinos nihil aliud voluisse exprimere per Sacramentum, nisi quod Hebrai, et Græci exprimebant per sua vocabula; Primum de Hebraica; Deinde de Greca; Postremo de Latina voce dicendum erit.

Hebrai tres habent voces, quibus Sacra menta sua significare solent. Primum enim omnes ceremonias, inter quas numerantur Sacramenta, vocant **מִזְבֵּחַ** vel **מִזְבֵּחַ**, ut patet Exod. XII. XXVIII. et alibi. Sed hoc nomen non tam ipsam ceremoniam, quam legem ceremoniale significat; nam **מִזְבֵּחַ** statuere significat, et **מִזְבֵּחַ** legislatorem. Unde in testamento novo semper ceremonia Iudeorum dicuntur leges, ut Matth. XI: *Lex et Prophetæ usque ad Joannem*, id est, Figure illæ ceremoniarum; et vaticinio Prophetarum usque ad Joannem. Et Galat. V. *Contestor omni circumidenti se, quod debitor est*

(1) Psal. CXXI. 6.

CAPUT VIII.

349

universæ legis faciente (1). Id est, qui admittit circumscriptionem, debet eodem jure admittere omnes ceremonias.

Aliud vocabulum est **כָּלֹא כָּלֹא** et **כָּלֹא כָּלֹא**, quod consecrationem, seu initiationem significat, et habetur Exod. XXVIII. et Levit. VIII. ubi agitur de consecratione Sacerdotis. Deducitur autem haec vox a verbo **מִזְבֵּחַ**, et significat implere, et perficiere; quia qui Sacramentum suscipit, perficitur, ut sit idoneus ad sacram functionem peragendam.

Tertia vox est **נָתַן** et **נָתַן** qua magis in uso est Chaldaës, quam Hebreis. Unde Hebrei nondum invenerunt veram ejus radicem; sed, ut supra diximus, satis aperi colligunt ex cap. II. Danielis, ea voce significari tum rem ipsam secretam, tum etiam signum rei secreta.

Porro etymologiam Mysterii explicans Clemens Alexandrinus in oratione exhortatoria ad Gentes, cuius etiam meminit Eusebius in II. de preparat. Evangelio cap. 5. dicit **μυστήριον** dici a **μύστη**, quod scelus, et execrationem significat. Reprehendit Dominicus a Soto hanc etymologiam in IV. dist. I. q. 1. art. 4. quod **μύστη** per iota significet scelus, et odium **μυστήριον** autem scribat per upsilon. Sed non erat opus, ut homo Latinus cum auctoribus gravissimis, atque Græcis, de Graeca vocis etymologia contenteret. Nam etsi **μύστη**; odium, **μύστη** tamen scelus proprie significat: Porro Clemens a **μύστη** deduxit **μυστήριον**, non a **μύστη**, licet posterior hanc vocem habeant aliqui Latin. codices Eusebii, ex errore librariorum. Præterea Clemens non voluit eo loco propriam, ac germanam etymologiam Mysterii explicare, sed de industria posuit quamdam milias propriam, sed valde aptam ad irridendum sacra Gonilium, quod tum agebat. Itaque cum vellet sacra illa ridere, ac detestari, dixit vel appellari **μυστήριον** τοῦ τοῦ **μύστη**, quod scelesta, et execranda esset, vel dicta esse **μυστήριον**, quasi **μυστήριον**, id est, fabulosum.

Alii deducunt **μυστήριον** a verbo **μύειν**, quod est claudo, et **τάπεινος** quod est os: quasi Mysteria silentio honoranda sint: vel a **μύειν**, et **τάπεινος**, id est abscondere, et servare, quod sint occulte servanda res sacra.

Posset etiam non inepte deduci a **μύειν**, quod est initio, seu sacris imbuo, unde est **μύειν**, id est, sacrorum antistes, qui alias initiat.

(1) Matth. XI, 13; Galat. V, 3. — (2) I. Cor. XIII, 2; Matth. XIII, 11.

Sunt autem tres hujus vocis significaciones. Prima ac præcipua est, ut Mysterium dicatur ea cærementia, qua homines sacris initiantur. Quocirca M. T. lib. II. de legibus dicuntur etiam initia: et S. Ambrosius librum scripti, de iis, qui Mysteriis initiantur. Et haec significatio respondet etymologice, quam posuimus a verbo **μύειν**, et huic voci in haec significacione respondet vox Hebreæ **מִזְבֵּחַ**, id est, consecratio. Quia vero Mysteria Gentilium noctu celebrabantur, et secreta esse oportebat, inde nata est.

Secunda significatio, qua Mysterium dicitur id omne, quod arcana, et secretum est. Hinc est illud Apostoli, I Corinth. XIII: *Si noverim Mysteria omnia*. Matth. XIII: *Vobis datum est nosse Mysteria regni Dei* (2): Et respondet verbum Hebreum **νόοντας** in priore significacione, vel etiam **νόοντας** quo frequentius utuntur, id est, secretum.

Tertia significatio ex secunda nata est, qua videlicet Mysterium dicitur omne signum externum rei arcane, et latentis: qua significatio omnes figure Testamenti veteris dicuntur Mysteria, nec non parabolæ et similitudines que habentur vel in Evangelio, vel in Apocalysi, ut testimonia supra allata ostendunt. Et huic respondet vox illa **νόοντας** in posteriori significacione.

Jam vero Sacramenti etymologia notissima est; dicitur enim a sacro: sed significaciones multæ sunt. Prima est, ut Sacramentum datur pignus a litigantibus in loco sacro positum. Ut enim scribit Varro lib. IV. de lingua Latina prope finem, mos erat apud Romanos, ut cum duo litigabant, tum qui affirmabat, tum qui negabat, deponebat quingenta æris in loco sacro apud Pontificem: finita vero lite, qui vicerat, depositum sum recipere, qui vinceretur, perderet, ejusque depositum æario cederet in penam injustæ litigiosi. Illa ergo depositum Sacramenta dicebantur, quod in loco sacro servarentur. Haec significatio præter ceteras plurimam Zwinglio, in lib. de vera et falsa religione cap. de Sacramentis: « Sacramentum, inquit, nihil aliud est quam initiatio, et oppigenatio. Scit enim qui litigaturi erant, certum pecunie pondus deponebant; sic qui Sacramentis initiantur, sese obstringunt, et oppignerant. »

Secunda acceptio est, ut Sacramentum idem sit, quod juramentum, quod quidem